

tabt annalværk, Annales Lundenses majores, som var ført ved ærkesædet i Lund fra det 12. til ind i det 14. århundrede. Lauritz Weibull påviste imidlertid i 1908, at man endnu i det 13. århundrede ikke brugte en sådan tabt, omfattende grundkilde, men derimod den ældste, knappe årbog fra Lund, som idag betegnes Colbazårbogen. Dr. Kroman fremsatte i 1936 den tesis, at hovedsædet for det 13. århundredes danske annalskrivning ikke var Lund, men Sorø; grundskriftet i dansk annalistik var ikke noget lundensisk værk, men Sorøårbogen.

Nærværende arbejdes forfatter har ikke kunnet acceptere Kromans tese. Den nye analyse tager sit udgangspunkt i et studium af en årbog 1074–1255, der idag kun kendes i en dansk oversættelse fra 14. eller 15. århundrede. Denne viser sig at have øst af manuskripter, der kun var tilgængelige i Lund, hvor arbejdets latinske original da snarest er blevet til i 1250'erne. Hermed har Anne K. G. Kristensen påvist, at et annalværk er blevet til i Lund før grundlæggelsen af Lundeårbogen fra 1265 og efter afslutningen af Colbazårbogen. Den gamle teori om Lund som dansk annalistiks hovedsæde er da på ny fremsat omend i ændret form. Der er ved ærkesædet skabt ikke ét, men en række annalværker. Gennem omfattende analyser kan forfatterinden vise, at de lundensiske arbejder kan antages at ligge til grund for alle kendte danske årbøger før ca. 1265. Samtidig har hun interesseret sig for annalforfatternes arbejdsmetoder og viser, at de arbejdede på lignende måde som tidens krønikeforfattere. Denne konklusion er måske bogens vigtigste resultat, thi den indebærer, at årbøgerne ikke kan tages som løbende bogførelser af de enkelte års vigtigste begivenheder.

Annalforfatterne arbejdede som professionelle litterære skribenter, d. v. s. de anvendte skrevne kilder, både andre annalværker og krøniker. For nutidens forskere betyder dette helt enkelt, at en oplysning i en årbog, f. eks. en datering, må tages med alt muligt forbehold, hvis den ikke bekræftes af samtidigt brevstof eller lignende.

Er bogens konklusion således på en vis måde nedslående, må det samtidig fastslås, at den indebærer en landvinding på historieforskningens anden side, arbejdet med at skaffe ny viden om fortiden. Vi ved nu, at Lundesædet og dets bibliotek i 12. og 13. århundredes Danmark var et kulturcentrum uden sidestykke, det sted, hvorfra andre kirkelige biblioteker i landet hentede deres materiale.

Det må konstateres, at Anne K. G. Kristensens og Erik Kromans teser ikke lader sig forene, og at begge nødvendigvis på flere punkter baseres på gisninger. Om den nyeste opfattelse vil blive stående for stedse, kan ingen vide. Dens gennemslagskraft må imidlertid blive stor, solidt fundamenteret som den er på den hidtil lidet bemærkede årbog 1074–1255.

Værkets forfatterinde har gennem sine skarpsindige analyser og sit sikre overblik klart placeret sig som en værdig arvtager efter Københavns Universitets store kildeudgivere.

Helge Paludan

Martin Schwarz Lausten: Biskop Niels Palladius. Et bidrag til den danske kirkes historie 1550–60 (Kirkehist. Studier II nr. 27, 1968). 205 s.

Peder Palladius har i betydeligt omfang overskygget sin mindre fremtrædende broder Niels, hvilket

nok har været en medvirkende årsag til, at en nærmere undersøgelse af dennes indsats indtil nu har manglet. Dette værk bringer nu en udførlig bibliografi og en både omhyggelig og vellykket gennemgang af N. P.s forfatterskab og forlæggene dertil, så at man virkelig får et godt indtryk af hans synspunkter.

Skrifterne til præsterne, som nok er de mest interessante, drejer sig om forståelsen af prædestinationen, om kirken, om afskaffelse af billeder i kirkerne, endvidere liturgiske udkast og en kortfattet pastoralhåndbog. Skrifterne til lægfolket behandler modsætningen til romerkirken, et himmelbrev formaner til bod, og andre skrifter drejer sig om drukkenskab, om ægteskab, om forberedelse til døden og om dommedag.

N. P. havde studeret i Wittenberg og var klart påvirket af Melanctons metoder og til en vis grad også af hans synspunkter. De pastorale arbejder afspejler de store vanskeligheder ved reformationens rent praktiske gennemførelse, og forf. viser velbegrundet, at specielt m. h. t. det almindelige præstedømme fulgte N. P. ikke Luther, men stod på linie med Melancton, idet han betragtede præsten som Guds repræsentant over for lægfolket. I tilknytning dertil bringes der en oplysende redegørelse for N. P.s organisation af kirkestyret, hovedsagelig baseret på nogle hidtil ukendte synodalstatutter fra 1557.

Det sidste hovedafsnit placerer N. P. inden for samtidens teologi. Det er vanskeligt at nå frem til helt sikre resultater, fordi N. P.s arbejder ikke er spekulativ teologi og derfor kun ganske kort og unuanceret berører de omstridte emner. Trods N. P.s filippiske syn på præstedømmet afviser forf. Bjørn Kornerups karakteristik af biskoppen som en klar og utve-

tydig tilhænger af Melancton, navnlig fordi N. P. uforbeholdent hævdede det lutherske nadversyn. Der er næppe tvivl om, at han anså sig selv for en ægte lutheraner, og muligvis har hans egne studier ikke været dybtgående nok til, at han selv har været helt klar over modsætningen mellem Luther og Melancton. N. P.s skrifter varsler om den kommende modsætning mellem gnesiolutheranere og kryptokalvinister, og det er da også aldeles legitimt, at forf. lægger mest vægt på at placere N. P. i forhold til Luther og Melancton. Imidlertid ville det have givet denne fortrinlige analyse større dybde, hvis N. P. også var blevet bragt i relation til de første reformprædikanter og Confessio Hafniensis 1530, hvis temmelig begrænsede forståelse af Luther meget vel kan have sat sig varige spor i Danmark.

Anne Riising

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold. 1644–1645. I uddrag udgivne af Rigsarkivet ved Johan Jørgensen. (Rigsarkivet, 1968). 638 s.

Kort før sin alt for tidlige død nåede arkivar, dr. phil. Johan Jørgensen at se et enkelt bind som resultat af sit arbejde med udgivelsen af Kancelliets Brevbøger. Det omfatter årene 1644–45 og slutter sig i form og udvalg til de nærmest foregående bind med uddrag og referater af de åbne breve og missiverne i Danske Kancellis kopibogsrækker Registre og Tegnelse. Som tidligere afsluttes bindet med et udførligt person- og stednavneregister og et sagregister. Ikke mindst disse registre gør udgaven værdifuld; man har dermed i Kancelliets Brevbøger en